

Στις παλιές στράτες για τη Χώρα

Καστρομονάστηρα και γραφικά χωριά, ξωκκλήσια, περιστεριώνες, κελιά και μιτάτα, ανεμόμυλοι και μεσαιωνικά κτίσματα, πεζούλες, αναβαθμίδες γης και πολιτισμού, συνθέτουν ένα θαυμάσιο πίνακα ζωγραφικής με συνεχή ροή στο διάβα του επισκέπτη-πεζοπόρου.

Και έχει η ομορφιά αυτή την αίσθηση του ανεκπλήρωτου, σαν ένα ποίημα δίχως τέλος, όπως τα μονοπάτια και τα λιθόστρωτα του νησιού, που τώρα μπορεί να έπαψαν πιά να σε οδηγούν σε προορισμούς, όμως σίγουρα σε οδηγούν στην ίδια την ουσία της διαδρομής, σαν ένα ταξίδι στη σερφιώτικη Ιθάκη.

Σέριφος

Ταξίδι στους δρόμους των μύθων και της ιστορίας

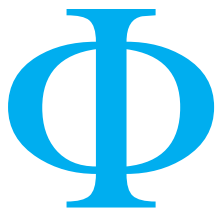
ΚΕΙΜΕΝΟ: ΚΩΣΤΑΣ ΖΑΡΟΚΩΣΤΑΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ : ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΣΤΑΡΗΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ

ΦΩΤ. Γ. ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ

Η καμπυλωτή, γεμάτη χάρη και ομορφιά, σκάλα του κάστρου.

Μέσα δεκαετίας του '70. Μήνας Ιούλιος, με μελτέμι πρώιμο. Το **Κυκλάδες** ταλαιπωρημένο από την εξάωρη πάλη με το δυνατό βοριά, παίρνει κλειστή στροφή στον κάβο του **Διακόπτη**, κυλάει απαλά στα ήρεμα νερά του μεγάλου όρμου του **Λιβαδιού** και δένει, επιτέλους, στο μώλο του λιμανιού της Σέριφου.

ωνές, ονόματα και επιφωνήματα χαράς, σύρσιμο μπαγκκιών, τρεξίματα και βιασύνη συνθέτουν τη βαβούρα της προβλήτας, πριν αυτή λίγη ώρα μετά, βρεθεί και πάλι στη

γνώριμη συντροφιά των μοναχικών ερασιτών της πετονιάς και του καλαμιού.

Ο αρχηγός της μικρής παρέας με τα πολύχρωμα σακίδια πλησιάζει το βλοσυρό λιμενικό. Αυτός, ανασπώνοντας το ναυτικό καπέλο μέχρι τα φρύδια, ξύνει αργά το κεφάλι και με αμφίβολη σιγουριά δείχνει με το χέρι προς τον νότο. Η μικρή παρέα ακολουθεί για λίγο τον παραλιακό δρόμο του Λιβαδιού, ανηφορίζει στο μικρό ακρωτήριο, το **Πουντί**, προσπερνάει το εκκλησάκι με το γαλάζιο τρούλλο, τον **Αϊ Γιώργη**, [†] που είναι κτισμένος με ρυθμό καππαδοκικό από τα μέσα του 11^{ου} μ.Χ. αι., διασχίζει τα 300 μ. της αμμουδερης παραλίας **Λιβαδάκια** και χάνεται πίσω από τους αμμόλοφους του μικρού κόλπου του **Καραβιού**.

Εκεί, μέσα στις ξανθιές αμμοθίνες της υπέροχης σερφιώτικης γωνιάς, με θέα την κατάλευκη, σκαφαλωμένη στο βράχο, Χώρα και δίπλα στα γαλαζοπράσινα νερά του απάνεμου κόλπου του Καραβιού, που έχει φουρταρισμένο στο βυθό του μικρό πλοίο των ρωμαϊκών χρόνων... φούντωσε ο έρωτάς μου για τη Σέριφο. Και όπως όλοι οι έρωτες... με τα χρόνια έγινε κι αυτός αγάπη τρυφερή, γεμάτη έγνοιες αλλά και βαθιά κατανόηση. Και είναι αυτή η τελευταία τελείως απαραίτητη για να χωνέψει κανείς τις τόσες αλλαγές που γίνονται πάνω σ' ένα τόσο όμορφο γήινο σώμα, όπως αυτό της Σέριφου, με τις καταπατήσεις των ακτών, τις

απειλές των τεράστιων αιολικών πάρκων και τις επεκτάσεις των ιχθυοκαλλιεργειών, την καταστροφή των παλιών λιθόστρωτων, το βιασμό της φύσης στο όνομα, δήθεν, της “ανάπτυξης”, που οδηγεί την ομορφιά στη δύση της.

Όμως η Σέριφος είναι δυνατή, γεμάτη σίδερο, γήινη σοφία και ομορφιά, γεμάτη θρούλους, ιστορία και αρχοντιά, γι' αυτό ακόμα αντιστέκεται... και γι' αυτό και εμείς πάντα θα τρέχουμε με λαχτάρα κοντά της... όπως σήμερα που με το τρεχάτο Η.Σ.; ελληνιστί υψηλής ταχύτητας πλοίο, δεν κάναμε από τον Πειραιά καλά-καλά ούτε δυόμισι ώρες.

Στα 30 και βάλε χρόνια που πέρασαν, ο μώλος μπορεί να έχασε σε αυστηρότητα, μια και ο βλοσυρός λιμενικός βγήκε από καιρό στη σύνταξη, κέρδισε όμως σε χάρη κι' ομορφιά χάρις στην ευγενική και όμορφη παρουσία της καστανόξανθης, λυγερόκορμης λιμενοφύλακος με το μπλε κασκέτο. Το λιμάνι απέκτησε σταθμό ανεφοδιασμού σκαφών. Τα σπίτια στο Λιβάδι και στα γειτονικά Λιβαδάκια μέχρι πάνω στο Ράμμο πλήθυναν, δρόμοι ανοίχτηκαν. Πολλά και τα μαγαζιά, οι ταβέρνες, τα καφέ και τα νυκτερινά στέκια, τα περισσότερα με καλή μουσική και άποψη. Αρκετά και τα ξενοδοχεία που τώρα δεν είναι ανοιχτά μόνο το καλοκαίρι αλλά όλες τις εποχές, όπως το **Ναϊάς**, που εδώ και μερικά χρόνια αποτελεί τη φιλόξενη γωνιά των πεζοπόρων-περιηγητών που επισκέπτονται το νησί για να απολαύσουν τις καταπληκτικές διαδρομές της υπέροχης σερφιώτικης υπαίθρου.

Και είναι η Σέριφος ένα από τα όμορφα-τερα νησιά για ορεινή αλλά και παράκτια πεζοπορία. Καστρομονάστηρα και γραφικά χωριά, ξωκλήσια, περισσότεριώνες, κελιά και μιπάτα, ανεμόμυλοι και μεσαιωνικά κτίσματα, πεζούλες, αναβαθμίδες γης και πολιτισμού, συνθέτουν ένα πίνακα ζωγραφικής με συνεχή ροή στο διάβα του επισκέπτη-πεζοπόρου.

Όπως άλλωστε στα περισσότερα νησιά, καταλληλότερη εποχή για περπάτημα είναι η άνοιξη, τότε που η Σέριφος ντύνεται στα πράσινα και στολίζεται με μια απίθανη γκάμα χρωμάτων από τις πολλές ποικιλίες των αγριολούλουδων, που της δίνουν μια όψη τόσο διαφορετική από αυτή της ξεροής χρυσοκίτρινης εικόνας των μηνών του καλοκαιριού.

Βέβαια, δεν ξεχνάμε πως όταν θα διαβάζετε το άρθρο αυτό, το καλοκαίρι θα έχει μπει

Χώρα Σερίφου... μια από τις ομορφότερες ζωγραφιές των Κυκλάδων.

Έξω στον ήλιο, στον άνεμο και στην βροχή... σα φυλάκια ενετικά που κοιτάνε παντού. Οι καμινάδες στο «[Κουμούντιο](#)» στην κορυφή του κάστρου, στη στέγη της Χώρας.

ΦΩΤ. Γ. ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ

Η «[Λότζια](#)» στη Χώρα. Μια γενναία πράξη αντίστασης στον παντοδύναμο ήλιο του Αιγαίου.

για τα καλά και σίγουρα οι δροσερές παραλίες του νησιού θα έχουν την τιμητική τους. Είναι, άλλωστε, τόσες πολλές και τόσο όμορφες, που, αν και δεν είναι το θέμα του άρθρου, θα ήταν παράλειψη, λόγω εποχής, να μην τις αναφέρουμε.

Δίπλα στο λιμάνι με τη μικρή, ακόμα και το καλοκαίρι κίνηση, ο **Αυλώμονας**, η μεγαλύτερη σε μήκος παραλία, με άμμο και αλμυρίκια και λίγο πιο νότια τα **Λιβαδάκια**, η πιο “οργανωμένη” πλάζ του νησιού μια και βρίσκεται μέσα στα όρια της τουριστικής ζώνης, με ταβερνάκια, camping, καφέ με ομπρέλες και το απαραίτητο beach volley. Λίγο παρακάτω οι περίφημες αμμοθίνες του Καραβιού, ο μικρός παράδεισος των γυμνιστών φυσιολατρών των περασμένων δεκαετιών, στενάζουν κάτω από το βαρύ τσιμέντο των μεζονετών που, αν υπήρχε ένας ορθότερος χαρακτηρισμός για τη ζώνη προστασίας του αιγιαλού, θα είχαν πάρει θέση λίγο ψηλότερα και δεν θα είχαν καταστρέψει μια ακόμη παράκτια φυσική ομορφιά του κατακαμημένου Αιγαίου. Ανατολικά ξεχωρίζει η θαυμάσια **Ψιλή Άμμος**, με

τη χροστή απαλή αμμουδιά, τα ρηγά νερά, τα χαμηλά αλλά και τόσο χρήσιμα αλμυρίκια και τις δυο καλές ταβερνούλες..., μια παραλία κατάλληλη για όλους. Δίπλα η παραλία του **Αϊ Γιάννη**, ανάμικτη με άμμο και βότσαλο και λίγο πιο νότια ο υπέροχος διπλός ορμίσκος του **Αϊ Σώστη** ένα από τα ασφαλέστερα αραξοβόλια της ανατολικής μεριάς του νησιού. Οι ανατολικές παραλίες κλείνουν με τη μικρή αμμουδιά της **Λιάς**, το καταφύγιο των ερασιτών της ελεύθερης επαφής με τη φύση, κατάλληλη για ανηλίκους μόνο με γονική συναίνεση.

Βορινή και ευαίσθητη στα δυνατά παιχνίδια του μελετεμιού η πανέμορφη **Συκαμιά**, με τις λίγες σκιές και την πολύ δυνατή και βιολογική ταβέρνα του **Βήτου**. Ο **Πλατύς Γυαλός**, ένα ακόμα από τα βορινά στολίδια του νησιού με καλή αμμουδιά, όμορφες μεγάλες πλάκες, ταβερνάκι για μεσημεριανό και αλμυρίκια για after.

Στο νότο στη μέση του όρμου του **Κουταλά**, για τους Ενετούς **Porto Cadena**, απλώνεται σε μήκος 350 μ. το ξακουστό **Γάνεμα**, για πολλούς η ομορφότερη παραλία του νησιού. Γαλαξοπράσινα διάφανα νερά προφυλαγμένα

Στη **Συκαμιά**, όταν το μελέμι αναπαύεται.

ΦΩΤ. Γ. ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ

Στην Ψιλή Άμμο.

ΦΩΤ. Γ. ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ

Τα διάφανα νερά της παραλίας στα **Λιβαδάκια**, με τα σπίτια του Λιβαδιού, τον κατάλευκο

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

Αι Γιώργη στο Πουντί και τη Χώρα.

από τους καλοκαιρινούς καιρούς, όπως άλλωστε και ο γειτονικός Κουταλάς, με βότσαλο και χταποδάκι λιαστό και στα κάρβουνα και για οινοπνευματώδη απογείωση, **σούμα με ζαφορά** (τοπική τσιουδιά) στο “**Υπάρχω**” του αθεράπευτα καζαντζιδικού, **Αντώνη του Μουστάκια**.

Την τριάδα των παραλιών του όρμου συμπληρώνει η Afro-look, μέχρι πριν λίγα χρόνια παρθένα, **Βαγιά**, ξαπλωμένη κάτω από τον απόλυτο ήλιο, με μοναδική περιφερόμενη σκιά, αυτή του γλάρου (Σημ.: *Η παρθενία απωλέσθη όταν βέβηλο τοιμέντο παραγωγής μεζονετών εισχώρησε στις υπέροχες αμμοθίνες της, αδιαφορώντας για το ότι αυτές έχουν χαρακτηριστεί ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους Natura 2000*).

Καταλληλότερη παραλία για τα χρώματα της δύσης η μικρή αμμουδιά στο **Μέγα Λιβάδι** με τα μεγάλα αλμυρικά, τα ήρεμα νερά του απάνεμου κόλπου και τις υπέροχες γεύσεις του **Κύκλωπα** και της **Μαροδίτσας**. Κι αν πάλι είσθε τόσο τυχεροί, το δειλινό στο γραφικό Μέγα Λιβάδι θα σας βρει να ταξιδεύετε παρέα με σουραύλι και τουμπί ή βιολί και λαούτο στ’ άγραφα μουσικά σερφιώτικα μονοπάτια των αναμνήσεων του **Γλυκού** και του αδελφού του **Θοδωρή Λιβάνιου**.

Μη νομίζετε όμως ότι μόνο αυτές είναι οι παραλίες του νησιού. Υπάρχουν κι άλλες πολλές όπως του **Καραβά**, τα **Ελληνικά**, ο **Αβεσσαλός**, ο **Καλόγερος**, το **Καλό Αμπέλι** κι άλλες μικρότερες, κρυμμένες ανάμεσα σε βράχια και θαλασσινές σπηλιές, κρησφύγετα πειρατών αλλά και των εραστών της περιπέτειας και του απρόσμενου.

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

Στο παλιό λιθόστρωτο από τη Χώρα προς το Λιβάδι.

Στους δρόμους του μύθου και της Ιστορίας

Σε μια λοιπόν από αυτές τις υπέροχες αμμουδιές του νησιού αρχίζει και ο μύθος του Περσέα, γιού του Δία και της Δανάης.

Εκείνη την εποχή, των μυθικών χρόνων, η Σέριφος ήταν ένα καταπράσινο νησί με πυκνή βλάστηση και τεράστια δέντρα. Βασιλιάς της ο πονηρός **Πολυδέκτης** και διάδοχος στο θρόνο ο καλοκάγαθος αδελφός του **Δίκτυς**. Την ίδια εποχή στο Άργος ο βασιλιάς **Ακρίσιος** είχε χάσει τον ύπνο του λόγω του δελφικού χρησμού, που τον ήθελε δολοφονημένο από τον ίδιο του τον εγγονό. Έκλεισε λοιπόν τη μονάκριβη κόρη του **Δανάη** σ' ένα υπόγειο θάλαμο σε τέλεια απομόνωση. Ο Δίας, όμως, πανταχού παρών, την ανακάλυψε και, μεταμορφωμένος σε χρυσή βροχή, εισχώρησε στον υπόγειο θάλαμο και όχι μόνο... και έτσι η μικρή Δανάη κατέστη ολίγον έγκυος. Η Δανάη γέννησε τον **Περσέα** και ο πανικόβλητος Ακρίσιος τους μπαγλαρώνει σε μία ξύλινη λάρνακα και τους πετά στα κύματα του Αργολικού. Η θάλασσα τους βγάζει σε μιά σερφιώτικη αμμουδιά όπου

τους βρίσκει ο Δίκτυς και τους φιλοξενεί στο παλάτι του αδελφού του Πολυδέκτη. Τα χρόνια περνούν, ο Περσέας ενηλικιώνεται και η Δανάη ομορφαίνει συνεχώς, παίρνοντας τα μυαλά του Πολυδέκτη. Αυτός, έχοντας εμπόδιο στα σχέδιά του το νεαρό Περσέα, προφασίζεται ότι θα παντρευτεί την Ιπποδάμεια, ενώ έχει στο μάτι τη θεόμορφη Δανάη και ζητά από τον Περσέα σαν γαμήλιο δώρο την κεφαλή της **Μέδουσας**. Η φοβερή αυτή γοργόνα με τα φιδίσια μαλλιά πέτρωνε με το βλέμμα της όποιον την αντίκριζε και συμβόλιζε την εξάρτηση από τα υλικά αγαθά και την απομάκρυνση από τις αρετές του πνεύματος. Ο Πολυδέκτης τριβεί τα χέρια από τη χαρά του για το κακό που θα πάθαινε ο γιός της αγαπημένης του. Όταν όμως ο Περσέας γυρνάει στην καταπράσινη Σέριφο, φέρνοντας στα μπαγκάζια του την κεφαλή της τρομερής Μέδουσας, που σκότωσε με όπλο τη γυαλισμένη σαν κάτοπτρο ασπίδα της θεάς του πνεύματος Αθηνάς, ο Πολυδέκτης κοιτώντας τη μένει ξερός. Ξερά όμως, στέρφα, έμειναν και όλα πάνω στο νησί που από τότε ονομάστηκε Στέριφος-Σέριφος. Έτσι, αφού το πνεύμα κυριάρχησε στην ύλη,

Ο Αι Γιώργης στο Πουρτί.

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

ΦΩΤ. Γ. ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ

Στην «**Πάνω Πιάτσα**» της Χώρας.

ο Περσέας αφήνει τη μάνα του στον καλό βασιλιά Δίκτυ και αυτός με την αγαπημένη του Ανδρομέδα επιστρέφει στο Άργος όπου και...

Ας αφήσουμε, όμως, τον Περσέα και την Ανδρομέδα στους πέραν της Σερίφου μύθους τους και ας ακολουθήσουμε για λίγο την πορεία του νησιού στο δρόμο της ιστορίας.

Πρώτοι κάτοικοι του νησιού οι προελληνικές φυλές **Δέλεγες** και **Πελασγοί** αλλά και **Κάρες** από τη Μικρά Ασία. **Κρήτες** της μινωικής περιόδου (1700-1500 π.Χ.) και **Φοίνικες**, που ήταν το πιθανότερο οι πρώτοι που αρχίζουν την εκμετάλλευση των ορυχείων του νησιού (Μούτουλα Γαλανής). Ακολουθούν οι **Μυκηναίοι**, που βρίσκουν πρώτοι τη Σέριφο στην έξοδό τους για το Αιγαίο (1450-1400 π.Χ.) και στο οποίο κυριαρχούν ως το 1200 π.Χ.

Στη μέση του 7^{ου} π.Χ. αι. το νησί γίνεται αποικία των Αθηναίων με αρχηγό τον Ετεοκλή. Το 650 π.Χ. οι Σερίφιοι καταργούν το μοναρχικό πολίτευμα και εγκαθιδρύουν Δη-

μοκρατία. Μαζί με τους κατοίκους της Νάξου, της Μυκόνου, της Τήνου και της Δήλου αποτελούν τον πρώτο πυρήνα της **Δηλιακής Αμφικτυονίας**. Στους περσικούς πολέμους οι Σερίφιοι αγνόησαν τις δελεαστικές προτάσεις του Ιππία και βοήθησαν τους Αθηναίους, συμμετέχοντας έπειτα αναγκαστικά στην Αθηναϊκή Συμμαχία κατά των Σπαρτιατών.

Στη συνέχεια ακολουθούν την ιστορία των νησιών του Αιγαίου με την κυριαρχία των Μακεδόνων, των Πτολεμαίων της Αιγύπτου και τη μακραίωνη κατοχή των Ρωμαίων (146 π.Χ. – 320 μ.Χ.). Στα βυζαντινά χρόνια η Σέριφος έζησε την αδιαφορία των βυζαντινών αυτοκρατόρων, έρμαιο στις ληστρικές επιδρομές ξένων και ντόπιων πειρατών. Η αυτοάμυνα και η φυγή των κατοίκων στα ασφαλέστερα ορεινά μέρη του νησιού, τα αθέατα από τη θάλασσα, ήταν το μοναδικό μέτρο της προστασίας στα δύσκολα αυτά χρόνια. Τον 13^ο μ.Χ. αι. το νησί διατηρεί την αυτονομία του, αν και πειρατές το έχουν σαν ορμητήριό τους.

Κατά τη Φραγκοκρατία, που ακολούθησε (1261 μ.Χ.), το νησί SERPHINO αρχίζει να γνωρίζει οικονομική άνθιση. Η ασφάλεια των κατοίκων αποτελεί μέλημα των Ενετών ευγενών. Ο **Ερμόλαος Μινόττο** φέρνει εκατοντάδες δούλους και η εξορκτική δραστηριότητα αρχίζει και πάλι μετά από μακροαίωνα απραξία. Το 1434 μ.Χ. η βενετική οικογένεια των **Μικιέλι** κατασκευάζει το κάστρο της Χώρας και δεσπόζει σ' ολόκληρο το νησί για περίπου 100 χρόνια. Στις 13 Ιουλίου του 1538 προερχόμενος απ' την Ανδρο, ο **Χαϊρεδίν Βαβαρόσα** καταλαμβάνει την Σέριφο. Το νησί είναι πάνω στην κυκλαδίτικη εμπορική ρότα. Το διαγώνιο άξονα που διασχίζει το αρχιπέλαγος. Έτσι, στα χρόνια αυτά ανθεί και πάλι η πειρατεία.

Η περίοδος της οθωμανικής κυριαρχίας αρχίζει το 1566 μ.Χ. Κατά τη διάρκεια του πολέμου της Κύπρου (1570-72), ιδρύεται η Μονή των Ταξιαρχών στην οποία και περιέχεται το σύνολο σχεδόν των ιδιοκτησιών των ενετών ευγενών.

Το 1680 μ.Χ. το νησί πλήττεται από φοβερή επιδημία πανώλης στην οποία χάνεται μεγά-

λο ποσοστό του πληθυσμού του. Ακολουθεί μεγάλος αναδασμός γης και νέα επιμέτρηση των κτημάτων με νέα μονάδα μήκους το βενετικό σκοινί. Τα μονοπάτια αλλάζουν, νέα λιθόστρωτα δημιουργούνται σ' αυτή τη δομή και με τη μορφή που σήμερα συναντάμε.

Στις αρχές του 18ου αιώνα, η καλλιέργεια του αμπελιού καλύπτει το μεγαλύτερο τμήμα της επιφάνειας του νησιού. Στην τουρκική κατοχή μεσολαβεί μικρό διάστημα κυριαρχίας των Ρώσων (1770-1774) και η σημαία της επανάστασης υψώνεται στις **22 Μαΐου 1821** στο ναό του Αγίου Ελευθερίου στη Χώρα.

Στα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια πρόσφυγες από την Πελοπόννησο και από τα νησιά, που έπληξε ο στόλος του Ιμπραήμ, οι **Μοναζιόηδες**, φτάνουν στη Σέριφο. Δημιουργούνται στο βορεινό τμήμα τα χωριά **Παναγιά, Πύργος, Γαλανή και Καλλίτσος**, που μέχρι τότε ήταν μικροσυννοικισμοί κτηνοτρόφων.

Τα χρόνια του "**Μεταλλευτικού πυρετού**" βρίσκουν το νησί στην πρώτη γραμμή από πλευράς εξορκτικών δραστηριοτήτων. Οι εργασίες αρχίζουν από Έλληνες και ξένους

Κοντά στη βορινή πύλη του κάστρου. Το οικόσημο της βενετικής δυναστείας των Μικιέλι.

ΦΩΤ. Γ. ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ

Ο Άγιος Κωνσταντίνος του κάστρου, με τον όρμο του Λιβαδιού και τη Σίφνο.

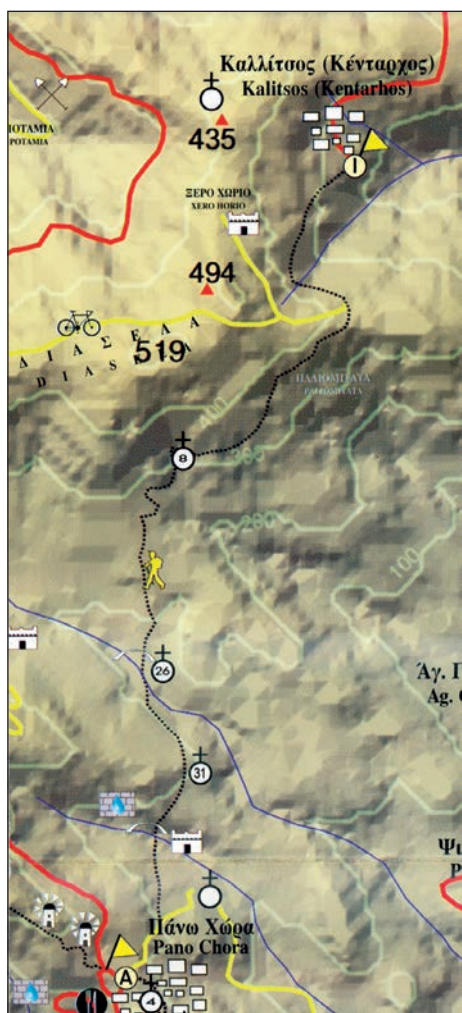

επιχειρηματίες ουσιαστικά τη δεκαετία του 1880. “Γεννιούνται” ο Κουταλάς και το Μέγα Λιβάδι. Οι εταιρείες “Ελληνική Μεταλλευτική Εταιρεία” και η “Σερίφος-Σπηλιαζέζα”, συμφερόντων Συγγρού-Σερπίερη, είναι οι μεγαλύτερες εταιρείες που δρουν στο νησί. Γρήγορα αναλαμβάνει τη διεύθυνση των εργασιών ο Γερμανός μεταλλειολόγος **Αιμίλιος Γκρόμαν** και μετά απ’ αυτόν ο γιος κι έπειτα ο εγγονός του. Το 1916 στο νησί φτάνει εκπρόσωπος απ’ το Εργατικό Κέντρο Πειραιά ο **Κων/νος Σπέρας**.

Οι συνθήκες δουλειάς είναι τραγικές, χωρίς ωράριο και με πενιχρότατα ημερομίσθια. Οι μεταλλωρύχοι αφυπνίζονται, ιδρύουν σωματείο και λίγους μήνες μετά ξεκινούν μεγάλη απεργία, με αποκορύφωμα την ηρωική εξέγερση που οδήγησε στα αιματηρά γεγονότα της **21^{ης} Αυγούστου του 1916** στο Μέγα Λιβάδι (έξι νεκροί και δεκάδες βαριά τραυματισμένοι).

Όμως, η ομορφιά της Σερίφου δεν εξαντλείται στους μύθους και την ιστορία, ούτε στις υπέροχες παραλίες, στους γραφικούς οικισμούς, στα αρχαία και τα χριστιανικά μνημεία, στις μεταλλευτικές γαλαρίες, ούτε καλά-καλά στην ανεπανάληπτη Χώρα με τις χίλιες όψεις. Και έχει η ομορφιά αυτή την αίσθηση του ανεκπλήρωτου, σαν ένα ποίημα δίχως τέλος, όπως τα μονοπάτια και τα λιθόστρωτα του νησιού, που τώρα μπορεί να έψαψαν πιά να σε οδηγήσουν σε προορισμούς, όμως σίγουρα σε οδηγούν στην ίδια την ουσία της διαδρομής, σαν ένα ταξίδι στη σερφιώτικη Ιθάκη.

Διαδρομή 1

Καλλίτσος (Κένταρχος)-Χώρα **I** → **A**
 Σήμανση **I** Διάρκεια : 1 ώρα, 30΄
 Απόσταση : 4,2 χλμ.

Μιά από τις ομορφότερες διαδρομές του νησιού, που καλύπτει το ορεινό ανατολικό του τμήμα.

Ερχόμαστε από τη Χώρα οδικώς μέσω Παναγιάς-Γαλανής-Μονής Ταξιαρχών και στην τελευταία στροφή πριν συναντήσουμε τα πρώτα σπίτια του Καλλίτσου, βλέπουμε αριστερά μας μαντριά και κελιά ερειπωμένα. Ανάμεσά τους και σε μικρή απόσταση από τον ασφαλτόδρομο στη θέση **Κάμπος** βρίσκεται θολωτό κτίσμα, τάφος το πιθανότερο Ρωμαίου εκατόνταρχου, από τον οποίο πήρε και την ονομασία **Κένταρχος** το χωριό. Εδώ παραπάνω, ψηλά στη ράχη του **Σκαρφιώτη**, διακρίνουμε ερειπωμένο ανεμόμυλο. Είναι ο περίφημος ταβλόμυλος του Καλλίτσου, ο πιο παλιός μύλος της Σερίφου κι από τους παλιότερους στο Αιγαίο (15^{ος} μ.Χ. αι.). Λειτουργούσε με κάθετο άξονα περιστροφής και τα φτερά του ήταν κατασκευασμένα από ξύλινες τάβλες.

Το χωριό είναι από τα γραφικότερα του νησιού. Κτισμένο αρχικά ψηλότερα στο διάσελο, είχε την ονομασία **Ξερό Χωριό**. Καταστράφηκε όμως ολοσχερώς στις πειρατικές επιδρομές των Σαρακηνών (8^{ος} – 10^{ος} μ.Χ. αι.) και πολλά χρόνια αργότερα κατά την επανάσταση του 1821 αναπτύχθηκε στη θέση που βρίσκεται σήμερα. Κτισμένο σε καταπράσινη κοιλάδα, που οδηγεί στη θάλασσα, δεν πήρε τυχαία το όνομά του. **Κάλλιστον** στα παλιότερα χρόνια είναι ένα από τα στολίδια της σημερινής και ελπίζουμε και της αυριανής Σερίφου, αν και τα τελευταία χρόνια κτίστηκαν λίγα, ευτυχώς, σπίτια που αλλοιώνουν όμως αρκετά τον παραδοσιακό οικιστικό του χαρακτήρα.

Μιά στάση πριν το τέρμα αρχίζουμε την κατάβαση από τα σκαλιά που σκιάζονται από μια συστάδα πεύκων. Σε 2-3 λ. βρισκόμαστε στη μικρή πλατεία με τη βρύση, ένα μπαλκόνι πάνω από ελιές, πεύκα, συκιές, φοίνικες, αμυγδαλιές και με την ευωδιά της αγγελικής να κόβει βόλτες πέρα δάθε. Ο Γιάννης με τους φακούς του πηγαινοέρχεται μέσα στα χαλάσματα κυνηγώντας τα χρώματα τ' Απριλίου. Εγώ

Στις παλιές στράτες για τη Χώρα

Δεύτερο μέρος του μικρού αυτού αφιερώματος οι παλιές στράτες για τη Χώρα. Μαζί θα περπατήσουμε από τον Καλλίτσο προς τη Χώρα. Θα ακολουθήσουμε το δρόμο των μεταλλωρύχων από τα Λιβαδερά προς τους Μύλους, θ' ανεβούμε στο ενετικό κάστρο, θα περιπλανηθούμε στα στενά σοκάκια της Χώρας και θα κατηφορίσουμε μέχρι κάτω στο παραλιακό Λιβάδι.

Και είναι οι τρεις αυτές διαδρομές μία πρόταση για απογευματινούς περιπάτους, που θα γεμίσουν τις διακοπές σας στο νησί με εικόνες όμορφες από μια οπτική γωνία κάπως πιο ερευνητική, κάπως πιο ανήσυχη.

Το λιθόστρωτο στα Παλιά Μιγάτα (διαδρομή 1). Στο βάθος η Χώρα με το Λιβάδι και το Ράμμο.

ΦΩΤ. Γ. ΚΟΣΤΑΡΗΣ

Αγώνας σκληρός, πανάρχαιος κι ευλογημένος... για να πρασινίσει η γη να καρπίσει τ' αμπέλι...

με το μπλοκάκι ψάχνω για πηγές, κι εκεί που αρχίζω να απογοητεύομαι, ψηλά, πίσω απ' τη φραγκοσυνιά, προβάλλει ερευνητικά γυναικεία φιγούρα, η μοναδική ανθρώπινη παρουσία στο μισοέρημο, αυτή την εποχή, χωριό.

–Για κρατικός δεν φαίνοσαι! Μήπως είσαι της Ηλεκτρικής; Κι αν ψάχνεις γι' αρχαία, πέρα από μένα και καμιά 20αριά άλλους, που απομείναμε εδώ, τίποτ' άλλο δεν θα βρεις στο χωριό. Εμένα τέλος πάντων με λένε Ζαμπέτα κι είμαι γέννημα, μη ρωτάς το πότε, θρέμμα Καλλιτσιανή... Ανάσα δεν πρόλαβα να πάρω. Αυτό δεν είναι πηγή, σκέφτηκα. Αυτό είναι νερομάνα...

Οι συστάσεις στη μικρή αυλή, γρήγορα μας οδηγούν στο μικρό καθημερινό δωμάτιο με την εστία και τα κουζινικά στα ράφια. Παρέα ο σύζυγος της **Νικόλαος Αντωνάκης** και ο γείτονας **Θανάσης Μητροφάνης**, άνθρωποι ζεστοί, ευγενικοί και φιλόξενοι. Και είχαμε να μας πουν πολλά, τόσο από τα δύσκολα πέτρινα χρόνια των νιάτων τους όσο και από τις διηγήσεις των γονιών και των παππούδων, αυτές που από στόμα σε στόμα γράφουν την πραγματική ιστορία ενός τόπου.

–Τούτη δω η πλατεία το '62 είχε δυό καφενεαία, λέει ο κυρ-Θανάσης. Μέχρι το '63 που κλείσανε τα μεταλλεία, το χωριό είχε πάνω από 100 κατοίκους, σχολείο με 30 παιδιά και στις πεζούλες, στα λουριά όπως τα λέμε εμείς εδώ, φροντίζαμε τα αμπέλια. Τα κοφίνια, οι κόφες, των 80 οκάδων γέμιζαν με μεγάλα τσαμπιά, απ' το χρυσάφι του τόπου, τα ξακουστά αϊδάνια, τα μανρολιάτικα και τα ψαροσίρικα. Και καλό ξίδι βγάζαμε που έφτανε με μεγάλα καϊκια στη Σύρα, στην Ύδρα, στον Περαία και, πολύ παλιότερα, μέχρι τη Βενετιά και τη Μασσαλία. Όμως, το άρωμα του χωριού τόδιναν τα περβόλια με τα κηπευτικά, τις λεμονιές, τις πορτοκαλιές και τις μανταρινιές, με κορυφαίο το βασιλιά των φροντόδεντρων, τα μυρωδάτα στραβόρια. Πιο γλυκά αχλάδια δεν έχεις ματαφάει.

–Όσο για τα σύνεργα μαστορικής, σ' αυτά οι παλιοί Καλλιτσιανοί ήταν αξεπέραστοι, λέει ο κυρ-Νίκος. Σαμάρια, αλέτρια, σκαπανικά, σταμινιά κι όλα τα απαραίτητα, όπως αυτά εδώ, τα ιδιαίτερα, που χρησιμοποιούσε ο πατέρας της Ζαμπέτας, ο Εμμανουήλ Χρυσολωράς με τ' όνομα, που ήταν ο οδοντίατρος του

...πάνω στους πετρίνους κυματισμούς, στις πεζούλες ή στα «λουριά» όπως τα λένε εδώ, της ατίθασης γης του Καλλίτσου.

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

Τι κι αν δεν υπάρχουν όργανα... Κρατώντας στο χέρι κινητό με ΜΡ3 η Θεία Ζαμπέτα δίνει στα γρήγορα τη λύση.

νησιού.

–Καλέ τί χέρι ήταν τούτο, λέει η Ζαμπέτα... Μήτε μολύνσεις, μήτε φάρμακα κι αντιβιοσείς, μήτε τίποτα. Σταθερό και ξαφνικό τράβηγμα με αυτό εδώ το ταναλιάκι, μπούκωμα μ' αλατόνερο και ... να περάσει ο άλλος. Κάθε Κυριακή που ήταν κλειστά τα μεταλλεία, 20 με 30 εργάτες βρίσκαν την υγεία τους και φεύγοντας απ' το νησί παίρνανε το χρυσό δόντι απ' τη θυρίδα, που ήταν καλά κρυμμένη.

Μιλάει και με κινήσεις κοριτσόπουλου γεμίζει πιάτα και ποτήρια. Ντόπιες μικρές ελιές, κάπαρη και μυζήθρα του χαρασιού, ροδίτης λαμπερός και στο τηγάνι ντομάτα λιαστή με μπόλικο κουρκούτι και μελιτζάνα γευστική, θρεμμένη από λίπασμα ζωικό, όπως οι κουτσουλές απ' τα περισσότερα πούχουνε μπόλικο άζωτο.

–Πες τον Μαμαλάκη ότι εμείς εδώ δεν καθόμαστε κι αν θέλει ας κοπιάσει, γιατί για μας το μαγείρεμα δεν αρχίζει απ' την κατσαρόλα αλλά απ' το περβόλι. Προτού κάνεις την καλλιτεχνία στην κουζίνα πρέπει να παλέψεις στο χωράφι για τα υλικά. Εμείς δεν τα βρούμε έτοιμα, λέει με χαμογελαστή σιγουριά ενώ σερβίρει γλυκό κυδώνι, σερφιώτικο, με μύγδαλο και μυρωδάτη αρμπαρόριζα.

Ο ροδίτης μας έχει ξεσηκώσει κι έτσι η Ζαμπέτα κρατώντας στο χέρι το κινητό, πούχε μέσα ΜΡ3 με τραγουδί του σερφιώτη Αντώνη του Γερακάρη, μας σέρνει όμορφα σε χορό κυκλωτικό και παραμερίζοντας το μπερντέ

της πόρτας καταλήγουμε στη μικρή αυλή με τα γεράνια.

–Στο καλό και να μας γράφετε, λέει με χιούμορ και καλοσύνη. Χωρίζουμε, σαν νάχουμε γνωριστεί από χρόνια.

Με οδηγό τα σημάδια 1 ανεβαίνουμε στον ασφαλτόδρομο, λίγα μέτρα μετά ακολουθούμε το ανηφορικό λιθόστρωτο με τις μεγάλες επίπεδες πλάκες που ανάμεσά τους στριμωγμένη οργιάζει η πολύχρωμη άνοιξη. Περνάμε δίπλα από κρασοκέλι, πνιγμένο σε αμυγδαλιές κι ελιές. Από δω κι επάνω, πριν καμιά δεκαριά χρόνια κάποιοι ανεγκέφαλοι είχαν την ιδέα να ανοίξουν καρδόδρομο, με αποτέλεσμα να ξεπατώσουν το ρωμαϊκό λιθόστρωτο.

Ο κυρ-Τάσος με τα κατσιάκια του, η μοναδική ανθρώπινη παρουσία στην περιοχή, μας παρατηρεί απ' το ύψωμα. Σε 20 λ. από τον Καλλίτσο φτάνουμε στο διάσελο **Βουνί**, που είναι και το πιο ψηλό σημείο της διαδρομής. Η θέα από δω είναι πανέμορφη. Μπροστά μας και αριστερά οι ακτές της ανατολικής Σερίφου, ο Αϊ Γιάννης, η Ψιλή Αμμος, το Τσιλιπάκι, στο νότο η Χώρα, η μεγάλη παραλία του Αυλώμονα, το Λιβάδι με το Ράμμο και πέρα μακριά η Σίφνος με τη Μήλο.

Ο καρδόδρομος δεξιά οδηγεί λίγο ψηλότερα στο τελειώς ερειπωμένο Ξερό Χωριό με το κατάλευκο, καλαϊόθητο σπίτι με τον περιστεριώνα. Μια τελευταία ματιά προς τα πίσω με τον Καλλίτσο και τα νησάκια Σεριφοπούλα και Πιπέρι και αρχίζουμε την κατηφόρα

πάνω σε φαρδύ λιθόστρωτο προς τα **Παλιά Μιτάτα**, όπου παλιά υπήρχε μικρός οικισμός κτηνοτρόφων. Το μάτι δυσκολεύεται να ξεχωρίσει το κτίσμα της φύσης από το κτίσμα του ανθρώπου. Μικρά πετρόκτιστα κελιά, πατητήρια, στάνες και χοιρομαντρες σε συνέχεια των βράχων και της ξερολιθιάς. Λίγο πιο κάτω αριστερά του μονοπατιού, στα κόκκινα σημάδια, ένα τεράστιο σύμπλεγμα βράχων, θα μπορούσε να πει κανείς ότι σχηματίζει το πετρωμένο κεφάλι του μυθικού Πολυδέκτη. Τώρα περνάμε από τεράστιους γρανιτένιους βράχους. Εδώ λέγεται ότι υπήρχε αρχαίο νταμάρι που έδωσε τους λαξευμένους ογκόλιθους για το κτίσιμο του πανάρχαιου τείχους της Χώρας.

Μια καταπράσινη εικόνα, με ελιές, αμυγδαλιές, πηγή και λίγο παρακάτω ο λευκός κύβος του **Πάνω Σταυρού** [Ⓢ] δημιουργεί ευχάριστη αίσθηση. Στο νου, μας έρχονται τα λόγια απ' το τραγούδι της θεια-Ζαμπέτας:

*Όταν ανέβω στο Σταυρό και γείρω
στο Βουνάκι / ανοίγει η καρδούλα
μου σαν τριανταφυλλάκι.*

Ο **Πάνω Σταυρός** εξωτερικά είναι τυπικά κυβόσχημο εκκλησάκι. Εσωτερικά, όμως, παρουσιάζει αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον λόγω των ανάλαφρων καμπυλόγραμμων επιφανειών και των τριών μικρών θόλων του. Βρισκόμαστε στο μέσον της διαδρομής. Στεκόμαστε για μια ανάσα πάνω στο μικρό προαύλιο και κατηφορίζουμε με οδηγό την κόκκινη σήμανση, που σαν πέτρινες παπαρούνες ξεχωρίζει ανάμεσα στ' αμπέλια. Μπαίνουμε σε στενό διάδρομο με ξερολιθιές και γρήγορα φτάνουμε στο γεφυράκι των **Κήπων** ή **Σκήπων**... «*Ενθα οι χωρικοί πιστεύουσιν ότι υπάρχουνι Νηρηίδες και ως εκ τούτου είναι ελάχιστοι οι έχοντες την τόλμην να διέλθουσι εν καιρώ νυκτός εκ του μέρους τούτου...*» γράφει στα 1904 ο Θεόδωρος Αργουζάκης.

Ανοικτή ρεματιά, με βάτα, καλαμιές, πικροδάφνες, συκιές και γύρω μικρά κτήματα με αμπέλια κι ελιές. Απέναντί μας ο **Κάτω Σταυρός**, που περιτριγυρίζεται από μικρά πέ-

τρινα κελιά. Ανηφορίζουμε, βλέποντας αριστερά και κάτω όμορφο περιστεριώνα μέσα στις μυγδαλιές και στ' αμπέλια. Τοπίο ομορφιάς και γαλήνης. Στο τέλος της ανηφορίας το ξωκκλήσι του **Αγίου Στεφάνου**, [Ⓢ] γνωστό για το έθιμο **αμάδες**, που γίνεται στο μικρό πλάτωμα στις 27 Δεκεμβρίου.

Με μόνη θεά τη Χώρα κατηφορίζουμε και σε λίγο βρισκόμαστε στο **Παλιό Πηγάδι**, τη μεγάλη βρύση που βρίσκεται κτισμένη κάτω από παλιό πέτρινο μονότοξο γεφύρι. Από εδώ έπαιρναν νερό οι κάτοικοι της Πάνω Χώρας μεταφέροντάς το με στάμνες στους ώμους.

Εμείς, χωρίς γεμάτες στάμνες αλλά γεμάτοι από τις πολλές ευχάριστες εντυπώσεις της πορείας, ανηφορίζουμε τα τελευταία μέτρα της διαδρομής κι ύστερα από λίγο πίνουμε καφεδάκι στην πλατεία των Μύλων στη Χώρα.

Θόλοι και αφίδες ελλειπτικές μέσα στον κυβόσχημο
Πάνω Σταυρό της Διασέλας.

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

Διαδρομή 2

Λιβαδερά-Χώρα Γ → Α
 Σήμανση 2 Διάρκεια : 50'
 Απόσταση : 2,2 χλμ.

Η πολύ ενδιαφέρουσα αλλά και απλή πεζοπορική διαδρομή αρχίζει από τα **Λιβαδερά**, που είναι το μεγαλύτερο οροπέδιο και βρίσκεται στο κέντρο του νησιού.

Το λεωφορείο της διαδρομής Χώρα-Μέγα Λιβάδι μας αφήνει στη στάση **Γύφτικα**, στη διασταύρωση για το ελικοδρόμιο, δίπλα στη βρύση της βροχοδεξαμενής. Η τοποθεσία αυτή πήρε την ονομασία της από τα εργαστήρια σιδερένιων εξαρτημάτων (γύφτικα) που χρησιμοποιούσαν παλιά στα εξορυκτικά εργαλεία.

Λίγο ψηλότερα αριστερά μας στέκει ο κατ'άλλους **Άγιος Βλάσης**, προστάτης των βοσκών, που πριν αρκετά χρόνια κατοικούσαν στη γύρω περιοχή. Περιπατάμε για 250 μ. στην ασφάλτο και στην πρώτη στροφή του δρόμου για το ελικοδρόμιο ακολουθούμε αριστερά τα σημάδια με το 2 με κατεύθυνση ανατολικά. Χαμηλή βλάστηση με ασιφές, σταυράγκαθα κι άλλα φρύγανα. Πίσω μας στο βορρά ο ορεινός όγκος του **Τρούλλου** με την ψηλότερη κορφή του νησιού (υψ. 587 μ.). Δεξιά μας προς το νότο υψώνεται περήφανο το **Όρος** (υψ. 510 μ.) και αριστερά μας ο **Πετριάς** (υψ. 570 μ.). Το βοριαδάκι δυναμώνει και το καμπουριαστό σχήμα της αγριλιάς λίγο παρακάτω δείχνει πως στο σημείο αυτό οι άνεμοι δεν είναι καθόλου σπάνιοι. Το μο-

νοπάτι ευδιάκριτο με καλή σήμανση περνάει δίπλα από πέτρινη μάντρα με μικρό ερειπωμένο κρασοκέλι και σε 15 λ. μας οδηγεί στον κυβόσχημο **Αϊ Γιώργη** ☼ στις **Πλάκες**. Αρχιτεκτονικά έχει την τυπική, απλή επιπεδόστεγη μορφή των περισσότερων εξωκκλησιών του νησιού. Στο ιερό βλέπουμε την Αγία Τράπεζα να στηρίζεται πάνω σε μαρμάρινη βάση αρχαίας κολώνας. Στο τέμπλο, δεξιά της Ωραίας Πύλης, εικόνα με ημερ. 28 Οκτωβρίου 1841.

Συνεχίζουμε στο μονοπάτι που φαρδαίνει και γρήγορα γίνεται ένα θαυμάσιο λιθόστρω-

το, ίσως το ωραιότερο του Αιγαίου. Περνάμε δίπλα από μεσαιωνικό πέτρινο παρατηρητήριο, που εδώ στη Σέριφο λέγεται κλεφτοκέλι, ενώ δεξιά και κάτω προβάλλει μια από τις ομορφότερες ζωγραφιές του Αιγαίου με τα ολόλευκα σπίτια της Χώρας, ένα σμπάρο αγριοπερίστερα, γαντζωμένα στο γρανιτένιο βράχο, που στεφανώνεται με το μικρό Άγ. Κωνσταντίνο στην κορφή του Κάστρου.

Τώρα περπατάμε στην ομαλή κατηφοριά με το φαρδύ, μέσου πλάτους 2,5 μ., λιθόστρωτο και τα αραιά σκαλοπάτια. Είναι ο δρόμος που

Πλησιάζοντας στη **Χώρα** από την διαδρομή 2 (Λιβαδερά-Χώρα).

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

Το λιθόστρωτο των μεταλλωρύχων, στη διαδρομή 2. (επάνω)
Με θέα προς το Όρος,

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

ακολουθούσαν χιλιάδες μεταλλωρύχοι, προκειμένου να μεταβούν στα δεκάδες μεταλλεία της δυτικής μεριάς του νησιού. Ανακατασκευασμένο σε μερικά σημεία το 1858 αλλά και στα 1960-62, είχε χρησιμοποιηθεί για πολλούς αιώνες πριν και αποτελεί ζωντανή μαρτυρία της τόσο σημαντικής μεταλλευτικής ιστορίας της Σεριφου.

Μια στάση λίγο πριν φτάσουμε στους Μύλους είναι απαραίτητη για να απολαύσουμε την υπέροχη θέα με τη Χώρα, το Λιβάδι, το νησάκι **Βούς**, μέχρι πέρα τη Σίφνο.

Πίσω μας, πάνω στο διάσελο, οι τελευταίες ακτίνες φωτοσφαιρώνουν τον Αϊ Γιώργη και χάνονται βιαστικά πίσω από τον Πετριά. Μπροστά το φεγγάρι εμφανίζεται θριαμβευτικά ανάμεσα Σίφνο και Σέριφο. Τα φώτα στο Λιβάδι αρχίζουν σιγά-σιγά ν' ανάβουν. Φθάνουμε στους Μύλους της Χώρας. Ο αέρας έχει πέσει εντελώς.

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

Η αρετή με τις τέσσερις ορθές γωνίες. Ο **Αϊ Γιώργης** στις Πλάκες. (Επάνω) Λίθινο χρονικό, ανοικτό στους ουρανούς. Ερειπωμένο κρασοκέλι κοντά στα Λιβαδερά (διαδρομή 2).

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

Διαδρομή Α

Χώρα-Κάστρο-Λιβιάδι (A) → (B)
 Σήμανση ■ A Διάρκεια : 50'
 Μήκος : 2.900 μ.

Είναι αλήθεια πως στο μύλο ξυπνάς με αλ-
 λιώτικη διάθεση. Θέλεις η ατμόσφαιρα
 των χώρων του, θέλεις η συσσωρευμένη ενέρ-
 γεια από τα δεκάδες χρόνια της λειτουργίας
 του, θέλεις τα νανουριστικά μικροτιξίματα
 της φτερωτής του... όπως και νάναι ο ύπνος
 στον ομορφότερο ανεμόμυλο του Αιγαίου της
 φίλης μου της Ρένας από τον Ορειβατικό, ήταν
 γεμάτος όνειρα με ήρωες του Θεοβάντες.

Είναι κοντά μεσημέρι και περιμένω το Γιάν-
 νη το φωτογράφο στη στάση του λεωφορείου
 πάνω στη Χώρα. Ο ήλιος, αν και μέσα Απρίλη,
 δεν αστειεύεται. Το βλέμμα μου ακολουθεί τη
 φωτεινή ευθύγραμμη πέτρινη γραμμή του λι-

θόστρωτου πούναι γαντζωμένο στη ράχη του
 Πετριά.

Νάναι αυτό άραγε που κοιτούσε και ο Οδυσ-
 σέας Ελύτης γράφοντας στα “Εν λευκώ”;

*Μπροστά στη ράχη της Σέριφος
 όταν ανεβαίνει ο ήλιος
 τα πυροβόλα όλων των μεγάλων κοσμοθεω-
 ριών
 παθαίνουν αφλογυστία.*

Η περιγραφή ενός τόπου σαν τη Χώρα της
 Σερίφου, θα 'λεγα ότι δεν είναι καθόλου εύ-
 κολη υπόθεση. Χώρος εξαιρετος, πραγματικό
 στολίδι του Αιγαίου, προσφέρει στον επισκέ-
 πτη της μοναδική απόλαυση και μία ανεπανά-
 ληπτη ταξιδιωτική εμπειρία.

Δεν είναι λίγες οι στιγμές που στη θέα κά-
 ποιας γωνιάς της, σου έρχονται σχεδόν αυτό-
 ματα στα χείλη, στίχοι ποιητικοί και τραγού-
 δια γεμάτα φως, ουρανό και οδούς ονείρων,
 όπως αυτή, η **οδός των Κυκλώπων**, που ξεκι-
 νά από την **πλατεία των Μύλων**. Μετά από το
 απαραίτητο καφεδάκι στις κυρά Χρυσούλας,
 στην πλατεία των Μύλων κι αφού επισκεφθού-
 με την **Αρχαιολογική Συλλογή**, αρχίζουμε το
 περπάτημα στον εμπορικό δρόμο, με οδηγό
 τα γαλαζοκίτρινα σημάδια, ■ A που θα μας
 συντροφεύουν σαν χνάκια σ' ολόκληρη τη δι-
 αδρομή μέχρι κάτω το Λιβιάδι (η σήμανση της
 Χώρας είναι μιά θαυμάσια πρωτοτυπία του
 Δήμου Σερίφου που μακάρι να βρει και άλ-
 λους μιμητές).

Καφενείο, παντοπωλείο, μανάβικο, ο φούρ-
 νος του **Χαλίδα** (ένας απ' τους δύο κλαδό-
 φουρνους που απόμειναν στο Αιγαίο), το υπο-
 δηματοποιείο (στο οποίο φτιάχνονται ακόμα
 χειροποίητα πέδιλα, σκαρπίνια, αρβύλες και
 στιβάνια) και το κλειστό τώρα πια λιοτριβί.
 Κάτω μας η συνοικία των **Λάγκων**. Ο δρόμος
 διασχίζει οριζόντια το ΒΑ τμήμα της Πάνω
 Χώρας και οδηγεί στη συνοικία και στο **Μύλο
 του Ξύδη**. Μερικά μέτρα πριν από τον παλιό
 ερειπωμένο μύλο, δεξιά μας βλέπουμε τα από-
 τομα γκριζοπράσινα βράχια του **Κάστρου**. Σε
 λίγο ανεβαίνουμε στου ήλιου τα σκαλιά. Μιά
 υπέροχη καμπυλωτή, γεμάτη χάρη κι ομορφιά
 σκάλα, μας ανεβάζει ψυχικά και σωματικά
 και μας οδηγεί στην **Αγία Βαρθάρα**.

Τα λαξευμένα βράχια μάς βοηθούν να φθά-
 σουμε εύκολα στο ψηλότερο σημείο (251 μ.)
 όπου βρίσκεται το γραφικό εκκλησάκι του **Αγ.**

ΦΩΤ. Γ. ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ

Ανεμόμυλος: Φιγούρα ρωμαλέα, πέτρινη, κυλινδρική μονολιθική, αληθινός πύργος με σκεπή χορταρένια. Δεν εναντιώνεται στους καιρούς και βρίσκει διέξοδο κινώντας τη «φτερωτή» του με τριξίματα, βιασύνες και αργοπορίες. Βλέπει τα καϊκια ν' αρμενίζουνε στο πέλαγος με τα δικά τους πανιά και απορεί πώς αυτός ναυάγησε σε τούτα δω τα βράχια... Δ. Βασιλειάδης.

Στην πλατεία των μύλων ...

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

... το καφενείο της κυρά Χρυσούλας.

Κωνσταντίνου. ☩ Βρισκόμαστε στην κορυφή του Κάσπρου, σ' έναν τόπο που κατοικείται αδιάκοπα εδώ και 28 αιώνες. Απομεινάρια επάλξεων, ερείπια κτισμάτων της Ενετοκρατίας αλλά και αναστηλωμένα σπιτία, ευρύχωρες πλακοστρωμένες αυλές και πεζούλια, κάνουν το **“Κουμένδιο”**, όπως οι ντόπιοι τ' ονομάζουν, έναν από τους πλέον αγαπητούς τόπους επίσκεψης στο νησί.

Έτσι, κάθε σούρουπο τα καλοκαίρια, πολλοί είναι αυτοί που ανεβαίνουν ως εδώ για ν' απολαύσουν τη μοναδική θέα και τον ήλιο που αποτραβιέται πίσω απ' τον περήφανο Πετριά.

Αρχίζουμε την κάθοδο και λίγο πιο κάτω συναντάμε τον **Αϊ Γιάννη το Θεολόγο** στο κοίλωμα του γρανιτένιου βράχου. Κατά την παράδοση, εδώ σε μιιά κατακόμβη της εκκλησίας, είναι θαμμένο το κεφάλι της Μέδουσας, που έφερε στη Σέριφο στα μυθικά χρόνια ο Περσέας. Εδώ, πάλι κατά την τοπική παράδοση, ήταν στην αρχαιότητα και ο ναός της Αθηνάς. Ο φυσικός χώρος είναι αυτός που υπαγορεύει και την αρχιτεκτονική του ιδιαίτερου

αυτού τόπου. Απότομες οι κλήσεις, μικρά τα πλατώματα, σκληρός ο γρανίτης. Τα σπιτία μικρά και επιπεδόστεγα αιωρούνται, σχεδόν, στο κενό. Οι εκκλησίες μοιάζουν με αχιβάδες κολλημένες στις πλαγιές του γαρρεμού.

Η περιπλάνησή μας συνεχίζεται πάντα με οδηγό τα σημάδια **■ A** και σε λίγο συναντάμε τη **Βορινή Πύλη**, πάνω στην οποία υπήρχε το οικόσημο της ξακουστής οικογένειας των Ενετών Μικιέλι, με χρονολογία 1433. Μικρό κατέβασμα μάς οδηγεί στην καταπληκτική πλατεία της Πάνω Χώρας ή **Πάνω Πιάτσα** κατά τους ντόπιους. Εδώ δεσπόζει το νεοκλασικής αρχιτεκτονικής **Δημαρχείο**, έργο του 1907, και η εκκλησία του **Αγ. Αθανασίου**, ☩ η μητρόπολη της Σεριφου. Οι τοιχογραφίες που σώζονται είναι του σερφιιώτη αγιογράφου **Απόστολου Γκρέκου**. Σ' αυτήν εδώ την Πάνω Πιάτσα κτυπούσε στα παλιότερα χρόνια η καρδιά του νησιού. Τα καφενεία πολλά, όπως του Κομιζέτε, του Δημότη, του Λιβαίου, του Μαστρομανώλη, το κουρείο-καφενές της Φραγκουλάκαινας και απέναντι το κουρείο του Μπαλή. Τώρα, ένα μπακάλικο, ένα ψαγ-

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

Νυχτοπερπατώντας...

Στη Χώρα με θέα το Λιβάδι
Στο κάστρο

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

Στην Πάνω Πιάτσα
Στο Λιβάδι

ΦΩΤ. Γ. ΚΩΣΤΑΡΗΣ

ΣΕΡΙΦΟΣ

Στη διαδρομή Χώρα-Λιβάδι. (Επάνω)

Το ανατολικό τμήμα της Χώρας με το νεοκλασικό δημαρχείο από το Κάστρο.

μένο καφέ-ουζερί και μια ταβέρνα δίνουν τον τόνο της κοινωνικής ζωής στη μαρμαροστρωμένη πλατεία.

Συνεχίζουμε το περπάτημα στην οδό Περασέως. Πάνω μας τα κατάλευκα μικρά καστρόσπιτα με ανάλαφρους πλαστικούς όγκους και ξύλινα μικρά μπαλκόνια. Περνάμε τη **Λότζια**, μικρές αυλές με γεράνια και θέα.

Λίγα μέτρα στα δεξιά μας, ο περίφημος βράχος και η γειτονιά του **Λεμπιδιού**, γεμάτη με θρύλους και αιματηρές ιστορίες λεπιδιών.

Κατεβαίνουμε και σε λίγο συναντάμε τον **Άγιο Ελευθέριο**. Εδώ στις 22 Μαΐου του 1821 υψώθηκε η σημαία της Επανάστασης, στην οποία οι Σερίφιοι συμμετείχαν ενεργά σε όλη τη διάρκεια του Ιερού Αγώνα. Απέναντι από την εκκλησία το Ισπανικό Προξενείο, που τώρα ανήκει στον Δήμο Σερίφου. Περνάμε από τη συνοικία **Τσιγκούρι**. Στο σημείο αυτό, όπως και στο γειτονικό **Πλακανό**, λέγεται ότι ήταν το κέντρο της αρχαίας πόλης της Σερίφου. Λίγο πιο κάτω από δω, προς τα βράχια, υπάρχει τμήμα τείχους -πιθανότατα Ρωμαϊκής εποχής- και ερείπια που αποδίδονται σε

κτίσμα αρχαίας αγοράς ή του Βαλανειού της πόλης. Εδώ βρέθηκε και ψηφιδωτό με σκηνές κυνηγιού, που σώζεται ως τα σήμερα σε σπίτι της περιοχής.

Σε 2-3 λ. βρισκόμαστε στη συνοικία του Πλακανού. Αριστερά ο **Αϊ Γιάννης**. Γείτονάς του ο **Άγιος Γεώργιος**, πάντα περιποιημένος και φρεσκοασβεστωμένος, με την ανάγλυφη φιγούρα του μικρού караβιού ζωγραφισμένη στην πρόσοψή του.

Κατηφορίζουμε το φαρδύ, άνετο εμπορικό δρόμο της **Κάτω Χώρας** και σε λίγο βρισκόμαστε στη συνοικία **Βάρδα** και στην πλατεία της Κάτω Χώρας, γνωστής ως **Κάτω Πιάτσα** με τη μεγάλη εκκλησία της **Ευαγγελίστριας** ☩ που χτίστηκε το 1907. Πατρίδα του ηθοποιού **Πέτρου Κυριακού** η γειτονιά αυτή αποτελεί τη δεύτερη καρδιά της Χώρας. Ασβεστωμένα σοκάκια, σπίτια με θαυμάσια λιτή αρχιτεκτονική, καταπράσινες αυλές και μικρά περιβόλια καλύπτουν όλη την περιοχή μέχρι κάτω στο μνημείο των ηρωικών πεσόντων, που είναι πνιγμένο στα πεύκα και στα κυπαρίσσια.

Απέναντι, το καλαιόθητο σχολείο με την ευ-

ΦΩΤ. Γ. ΚΟΥΤΣΑΡΗΣ

ΦΩΤ. Γ. ΚΟΥΤΣΟΥΚΟΣ

ρύχωρη αυλή χτισμένο με κόκκινες αμυγδαλόπετρες. Δίπλα, το μικρό όμορφο κτήριο που στεγάζει το **Λαογραφικό Μουσείο** του Συνδέσμου των Σεριφίων και το υπαίθριο θεατράκι του (τηλ. 22810/51181 και 51646). Στην ίδια αυτή γραφική γωνιά ο **Άγ. Αντώνης** και λίγο παρακάτω το εκκλησάκι του **Σταυρού**. Τοποθεσία δροσερή με βρύση, είναι ό,τι πρέπει για ολιγόλεπτη ξεκούραση, όπως άλλωστε και η **Παναγιά η Ξεκουράστρα**, που βρίσκεται λίγο πιο κάτω στα ζικ-ζακ του άνετου λιθόστρωτου, που περνώντας ανάμεσα από παλιά και σύγχρονα σπίτια, κόβει τον ασφαλτόδρομο σε πολλά σημεία μέχρι να φθάσει στο τέλος του, λίγο μετά το εκκλησάκι του **Άγ. Ισίδωρου**. ☺

Από εδώ ακολουθούμε τον ασφαλτόδρομο και περπατάμε για 1,5 χλμ. μέχρι την παραλία του Λιβαδιού, περνώντας μέσα από το ταμειοκόπιο ορόσημο της **Νόχτας**. Μικρή ανάπαυλα για καφέ και καλή μουσική στο Ναυτικό Όμιλο και χαλαρή κουβεντούλα στη δροσερή βεράντα με θέα τον Αυλώμονα και το Λιβάδι.

ταλλείων, πράγμα που θα μας δώσει τη δυνατότητα να ολοκληρώσουμε τη συνολική παρουσίαση του νησιού. Εσύ όμως αγαπητέ αναγνώστη κι αν ακόμα βρεθείς το καλοκαίρι στα μέρη αυτά, μην παραλείψεις να τα ξαναεπισκεφθείς και να περπατήσεις τότε που όλο το νησί θα σε περιμένει λουλουδιασμένο να σου προσφέρει το ανεκτίμητο δώρο της αμόλυπτης σερφιώτικης υπαίθρου.

Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε:

Στη Δήμαρχο του νησιού **Αγγελική Συνοδινού**. Στο **Μανώλη Πελοποννήσιο** για τη θερμή φιλοξενία του στο ξενοδοχείο **ΝΑΪΑΣ**. Στην αγαπητή φίλη **Ρένα Γεράρδη** για τα αξέχαστα χειμωνιάτικα βράδια στον ανεμόμυλό της. Στο **Θοδωρή Λιβάνιο** και στο **Λευτέρη Παλαίο**. Στον ευαίσθητο συγγραφέα-ζωγράφο αλλά πάνω από όλα ιδεολόγο σερφιώτη **Γιάννη Βαρά** που η μνήμη του θα παραμένει πάντα ζωντανή σ' όλους όσοι είχαμε την τύχη να περιπλανηθούμε μαζί στις στράτες του αγαπημένου του νησιού.

Τείχη φορτωμένοι με μνήμες, λάμπες και πολυκάντηλα, σκρίνια, θαμποί καθρεύτες της Βενετίας, καρέκλες και αρχόντισσες πολυθρόνες, καναπέδες με κεντήματα και υφαντά... η περιπλάνηση στο σπίτι της Δημάρχου κυρίας Αγγελικής Συνοδινού, πάνω στην παλιά στράτα για τη Χώρα, είναι μια τέλεια αισθητική απόλαυση.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ακουμπώντας στα ρέλια της πρύμνης αποχαιρετώ με το βλέμμα το νησί... Στην προβλήτα, μια πολύχρωμη μικρή παρέα γιαπωνέζων πλησιάζει τη λιμενοφύλακα. Η καρνατίδα με το μπλε κασκέτο δείχνει προς το βορρά. Το ταχύπλο φουλάρει τις μηχανές γεμίζοντας νερά το μώλο. Απέναντί μου το 'Καράβι' στέκει αμήχανα, επίπεδο κι ορφανό από αμμοθίνες. Και εκεί που νομίζεις πως όλα τελείωσαν, η ανάμνηση μιας εικόνας, μια μουρουδιά, ένα τραγούδι, ένα χαμόγελο... ξυπνούν και πάλι ένα καινούργιο έρωτα πάντα στον ίδιο τόπο... Θειά Ζαμπέτα απ' τόν Καλλίτισο... Έχε γειά.-

ΣΗΜ.: Εμείς από την πλευρά μας θα κρατήσουμε την υπόσχεση για δύο ακόμα άρθρα σε μελλοντικά τεύχη του περιοδικού μας, με θέματα τη Βόρεια Σέριφο και το ιστορικό καστρομοναστήριο των Ταξιαρχών, καθώς και τη Δυτική Σέριφο των Με-

Χρήσιμα τηλέφωνα:

Δήμος: Τηλ. 22810/51210
Αστυνομία: Τηλ. 22810/51300
Αγροτικό Ιατρείο: Τηλ. 22810/51202
Λιμεναρχείο: Τηλ. 22810/51470
ΚΤΕΛ: Τηλ. 22810/51034

Διαμονή:

Αλέξανδρος: Τηλ. 22810/51119
Άλμπανος: Τηλ. 22810/51148
Αρετή: Τηλ. 22810/51479
Αστέρι: Τηλ. 22810/51789
Άννα: Τηλ. 22810/51666
Δορκάς: Τηλ. 22810/51422
Κοράλλι: Τηλ. 22810/51500, 51488
Μαϊστράλι: Τηλ. 22810/51381
Ναΐας: Τηλ. 22810/51585
Νόστος: Τηλ. 22810/51070
Πανόραμα: Τηλ. 22810/51530
Serifos Beach: Τηλ. 22810/51209
Σύλ. Ενοικ. Δωματίων: Τηλ. 22810/51784
Γρ. Πληρ. Δήμου: Τηλ. 22810/51466